

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

OSOBNOSTI SLOVENSKEJ PEDAGOGIKY 20. STOROČIA

Bakalárska práca

Študijný program: Pedagogika

Študijný odbor: Pedagogika

Školiace pracovisko: Katedra pedagogiky

Školiteľ: PaedDr. Katarína Račková

Nitra 2012

Tomáš Janega

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Pedagogická fakulta

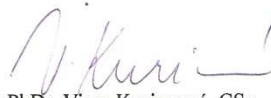
ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Tomáš Janega
Študijný program: pedagogika (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.4 pedagogika
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Osobnosti slovenskej pedagogiky 20. storočia
Anotácia: Bakalárska práca mapuje najvýznamnejšie osobnosti slovenskej pedagogiky 20. storočia, ktorých predmetom vedeckého záujmu boli dejiny školstva a pedagogiky. Charakterizuje ich životné osudy, pedagogickú a vedeckú tvorbu a najmä sústreďuje svoju pozornosť na analýzu pedagogických diel jednotlivých autorov.

Školiteľ: PhDr. Katarína Račeková, PhD.
Oponent: prof. PhDr. Ján Perhács, CSc.
Katedra: KPG - Katedra pedagogiky
Vedúci katedry: prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc.
Dátum zadania: 01.10.2010

Dátum schválenia: 11.10.2010

prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc.
vedúci/a katedry

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som predloženú bakalársku prácu vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

V Nitre 2. 4. 2012

Pod'akovanie

Chcem sa pod'akovať svojej školiteľke PhDr. Kataríne Račkovéj, PhD. za poskytnuté rady a usmerňovanie počas písania bakalárskej práce.

Abstrakt

JANEGA, Tomáš: Osobnosti slovenskej pedagogiky 20. storočia. [Bakalárska práca.] Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Školiteľ: PhDr. Katarína Račeková, PhD. Nitra: Pedagogická fakulta UKF, 2012. 42 s. 4 s. prílohy.

Bakalárska práca podáva súhrnu a metodologickú analýzu života a publikačnej činnosti štyroch najvýznamnejších slovenských pedagógov- Jozefa Máteja, Juraja Čečetku, Vladislava Ružičku a Tomáša Srogoňa, ktorých odborné zameranie boli dejiny školstva a pedagogiky na globálnej aj regionálnej úrovni. Práca sa pri prezentovaní života pedagógov zameriava predovšetkým na ich odborné pôsobenie a vplyvy, ktoré zasahovali do ich profesijného života. Samostatne spracovaným celkom práce je vedecko-publikačná činnosť, ktorá obsahuje komplexné metodologické analýzy publikácií jednotlivých pedagógov. Cieľom práce je prehľadne a deskriptívne uviesť portréty uvedených pedagógov, ich celoživotnej práci a poskytnúť tým pomocný materiál pri oboznamovaní sa pedagógmi 20. storočia, ktorí boli prínosom pre oblasť dejín školstva a pedagogiky.

Kľúčové slová:

Jozef Mátej. Juraj Čečetka. Vladislav Ružička. Tomáš Srogoň. Pedagogická činnosť. Vedecká činnosť.

Abstract

Janega, Tomáš: Personalities of the Slovak Education 20th century. [Thesis.] Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Education, Department of Education. Supervisor: PhDr.. Katarína Račeková, PhD. Nitra: UKF Faculty of Education, 2012. 42 p. 4 p. annex.

This thesis provides a summary and methodological analysis of the life and publishing of four major Slovak teachers- Jozef Mátej, Juraj Čečetka, Vladislav Ružička and Tomáš Srogoň, whose professional focus has been the history of education and pedagogy at the global and regional levels. The work life of teachers in presenting focused primarily on their professional activity and the effects, that interfere with their professional life. Self-processed work is quite scientific publications, which contains a comprehensive analysis of methodological publications of teachers. The work is clear and descriptive portraits give to the teachers, their life's work and provide the supplies to acquaint the teachers 20th century, which were beneficial to the field of history education and pedagogy.

Keywords:

Jozef Mátej. Juraj Čečetka. Vladislav Ružička. Tomáš Srogoň. Teaching. The scientific activity.

Obsah

Úvod.....	8
1. Jozef Mátej.....	9
1.1 Štúdium a pedagogická činnosť Jozefa Máteja.....	9
1.2 Vedecko-publikačná činnosť Jozefa Máteja.....	11
1.2.1. Dejiny slovenského školstva a pedagogiky.....	11
1.2.2. Komeniologické dielo.....	17
1.2.3. Svetové dejiny školstva a pedagogiky.....	17
1.3 Bibliografia Jozefa Máteja.....	18
2. Juraj Čečetka.....	20
2.1 Štúdium a pedagogická činnosť Juraja Čečetku.....	20
2.2 Vedecko-publikačná činnosť Juraja Čečetku.....	22
2.2.1. Psychologické a pedagogicko-psychologické dielo.....	22
2.2.2. Pedagogika.....	24
2.2.3. Sociológia.....	27
2.3 Bibliografia Juraja Čečetku.....	27
3. Vladislav Ružička.....	29
3.1 Štúdium a pedagogická činnosť Vladislava Ružičku.....	29
3.2 Vedecko-publikačná činnosť Vladislava Ružičku.....	30
3.3 Bibliografia Vladislava Ružičku.....	33
4. Tomáš Srogoň.....	34
4.1 Štúdium a pedagogická činnosť Tomáša Srogoňa.....	34
4.2 Vedecko-publikačná činnosť Tomáša Srogoňa.....	34
4.3 Bibliografia Tomáša Srogoňa.....	38
Záver.....	39
Zoznam použitej literatúry.....	40
Prílohy.....	43

Úvod

Publikácie zamerané na dejiny školstva a pedagogiky či už na svetovej alebo regionálnej úrovni, zaoberajúce sa buď históriou komplexne, alebo konkrétnym javom, sú súčasťou základnej pedagogickej gramotnosti. Poskytujú totiž čitateľom, odborníkom, študentom celkový obraz o zmysle, význame a hodnote pedagogiky v jednotlivých historických obdobiach a dobovú reflexiu vzhľadom k súčasnému poznaniu pedagogickej vedy. Samotné publikácie, práce či štúdie z dejín pedagogiky sú dielom autorov, ktorí pri ich zostavovaní a písaní, museli vynaložiť množstvo času a energie skúmaním a bádáním pramenných materiálov, metodologickým analyzovaním pedagogických systémov v minulosti a správnym prehľadným zostavovaním textov. Na Slovensku je publikovanej množstvo literatúry zaoberajúcej sa súčasnými odborníkmi histórie pedagogiky, ale len málo z nich sa zameriava aj hĺbkovou analýzou ich diel. Práve cieľom tejto práce je priblížiť a predstaviť niekoľko najvýznamnejších slovenských pedagógov 20. storočia, ktorých vedeckou oblasťou bolo mapovanie školstva a pedagogiky v jednotlivých obdobiach dejín ľudstva, ale tiež zvlášť prezentovať slovenské školstvo a jeho vplyv na národné vzdelávanie. Týmito pedagógmi sú Jozef Mátej, Juraj Čečetka, Vladislav Ružička a Tomáš Srogoň. Práca obsahuje a poskytuje komplexné, metodologické a analytické rozpracované portréty ich osobnosti a konkrétnej vedeckej činnosti. Jednotlivé prezentovanie pedagógov je rozdelené na tri časti. Prvá časť opisuje život a profesijné aktivity a funkcie. Druhá časť sa zaoberá ich vedecko-publikačnou činnosťou, ktorá obsahuje metodologickú analýzu ich diel. Tretia časť je už len zhrnutím ich publikácií, prác, štúdií. Komplexne je práca zostavená tak, aby mohla slúžiť ako súhrnný materiál, pri študovaní vybraných pedagógov a ich publikačných prác.

1 Jozef Mátej

1. 1 Štúdium a pedagogická činnosť Jozefa Máteja

Jozef Mátej sa narodil 21. augusta 1923 v Lupoči, okres Lučenec. Otec sa volal Jozef Mátej (pôvodné priezvisko Máthé) a bol učiteľom, matka sa volala Františka, rodená Záhradnícka, ktorá pochádzala z učiteľskej rodiny v Prahe.

Základnú školu navštevoval 1929-1934 v Dobročskej Lehote. Do roku 1931 bol učiteľom jeho otec. Po jeho smrti sa vzdelávaniu Jozefa Máteja ujala matka, neskôr Juraj Caban, ktorý z hľadiska osobnostného rastu mal na Jozefa Máteja najväčší výchovný vplyv. (Pšenák, 1987, s. 842-843)

Po dokončení meštianskej školy v Lučenci (1934-1938) absolvoval v rokoch 1939-1943 učiteľskú akadémiu v Banskej Štiavnici, kde aj maturoval. (Bakoš, 1973, s. 664) Študijné cesty absolvoval v rokoch 1963-1976 v krajinách NDR, NSR, PLR, Holandsku a ZSSR. (Slovenský biografický slovník, 1990, s. 106)

Po absolvovaní učiteľskej akadémie začína svoju pedagogickú činnosť v dedine Trebichava, okres Bánovce nad Bebravou, kde nastupuje ako výpomocný učiteľ v dvojtriednej ľudovej škole. Tu pôsobí do roku 1944.

Ozbrojený, organizovaný odpor voči nemeckým okupantom v 2. svetovej vojne vypukol 29. augusta 1944. Jozef Mátej bol účastníkom protifašistického hnutia. Po vypuknutí SNP na výzvu Slovenskej národnej rady v Banskej Bystrici sa prihlásil do služieb Revolučného okresného národného výboru v Lovinobani. Tam ho poverili, aby v Kotmanovej založil Revolučný miestny národný výbor a zvolili ho za tajomníka. Ako učiteľ spolupracoval s partizánmi. (Miháľechová, 2008, s. 8-9) Počas SNP prispieval článkami zameranými proti nemeckým okupantom do časopisov *Hlas národa*, *Ohňom a perom*, *Novohradský hlas* a *Hlas ľudu*. V roku 1945 vstupuje Jozef Mátej do Komunistickej strany Československa.

Ďalšie jeho pôsobenie prebieha v Dobročskej Lehote, Lovinobani a Divíne. V školskom roku 1945-1946 pôsobil v meštianskej škole v Lučenci, v ďalšom roku v Sološnici. (Slovenský biografický slovník, 1990, s. 106)

Po vykonaní diferenciálnej maturitnej skúšky na gymnáziu, prešiel roku 1947 ako výpomocný učiteľ na I. Gymnázium do Bratislavy. Kvôli zhoršeniu zdravotného stavu nastúpil do školy až v roku 1949, no z I. Gymnázia bol preložený na II. Strednú školu, kde

pôsobil do 28. februára 1950. Potom do konca školského roka učil v elokovaných triedach reálnej vetvy I. Gymnázia v Bratislave. (Miháľechová, 2008, s. 13) Popri svojej učiteľskej činnosti sa v roku 1946 zapísal na štúdium filozofie a histórie na Filozofickú fakultu Slovenskej univerzity v Bratislave. Štúdium ukončil v roku 1950. Po ukončení vysokoškolského štúdia nastúpil na post riaditeľa gymnázia v Jure pri Bratislave. O rok neskôr ho ustanovili za riaditeľa Pionierskeho paláca v Bratislave. V tom istom roku sa stáva ústredným školským inšpektorom škôl III. stupňa na Povereníctve školstva. (Bakoš, 1973, s. 664)

V tomto období vzrastala potreba učiteľov a organizačných zmien v systéme vysokoškolského vzdelávania. To vyústilo do vzniku nových typov škôl. Namiesto Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity boli založené vyššie školy pedagogické, ktorých úlohou bola príprava učiteľov 6.-8. ročníka základných škôl. Prvá takáto škola bola založená v Bratislave a v roku 1953 nastúpil Jozef Mátej na Katedru pedagogiky a psychológie Fakulty spoločenských vied. (Miháľechová, 2008, s. 15) Od roku 1953 do roku 1959 pôsobil ako odborný asistent na Katedre pedagogiky Vysokej školy pedagogickej v Bratislave. Jeho prednášky zo všeobecnej a porovnávej pedagogiky, didaktiky, teórie výchovy a logiky sa postupne zameriavali na dejiny školstva a pedagogiky. V roku 1959 obhájil kandidátsku dizertačnú prácu *Školská výchova za tzv. slovenského štátu (so zreteľom na všeobecnovzdelávaciu školu)* a získal vedeckú hodnosť kandidáta pedagogických vied. Po zrušení Vysokej školy pedagogickej prešiel na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, na ktorej sa v roku 1960 habilitoval a v roku 1969 bol menovaný za profesora pedagogiky. V rokoch 1971-1986 bol vedúcim Katedry pedagogiky. Aj po odvolaní z postu vedúceho katedry, zostal na katedre a venoval sa prednáškovej činnosti.

Jozef Mátej zomrel 2. júla 1987 v Bratislave. (Pšenák, 1987, s. 845-846)

Vďaka svojej prospešnej pedagogickej a výskumnej činnosti dostal Jozef Mátej vyznamenania: pamätná medaila UK za účasť v SNP (1964), pamätná medaila univerzity v Tbilisi (1970), plaketa k 50. Výročiu Filozofickej fakulty UK (1971) a Za obetavú prácu pre socializmus (1983). (Slovenský biografický slovník, 1990, s. 106-107)

1. 2 Vedecko-publikačná činnosť Jozefa Máteja

Jozef Mátej sa od začiatku svojej vedeckej činnosti sústreďuje na dejiny pedagogiky, osobitne na dejiny slovenskej pedagogiky a školstva.

Po obsahovej stránke systematizujeme pedagogické dielo Jozefa Máteja do týchto tematických oblastí:

1. dejiny slovenského školstva a pedagogiky,
2. komeniologické dielo,
3. svetové dejiny školstva a pedagogiky. (Miháľechová, 2008, s. 23)

1. 2. 1 Dejiny slovenského školstva a pedagogiky

Diela *Školská výchova za tzv. slovenského štátu* (1958), *Škola, výchova a učiteľ v klérofašistickej Slovenskej republike* (1958, 1978), *Slovenské učiteľstvo v boji proti fašizmu* (1960), *Učitelia v protifašistickom odboji a Slovenskom národnom povstaní* (1974) a *Portréty slovenských pedagógov a vlasteneckých učiteľov* (1963, 1973, 1977) majú podobné obsahové zameranie, keďže tieto publikácie sa orientujú na školské systémy a výchovu v predvojnovom a vojnovom období a účasti pedagógov v SNP. Ich súčasťou sú i pedagógov ako účastníkov SNP. (Sýkora, 1983, s. 749)

Jozef Mátej v práci *Školská výchova za tzv. slovenského štátu* (1958) sa zaoberal triednymi cieľmi slovenskej buržoázie. Zámerom publikácie je poskytnúť analýzu politického pôsobenia v školstve v období klérofašizmu. Metodologicky spracoval obraz o výchove na všeobecnovzdelávacích školách za tzv. slovenského štátu. Podal ostrú kritiku triednych pomerov a spôsob ich výchovy a pedagogických myšlienok zavádzaných do slovenských škôl, ktoré sú v rozpore so socializmom a socialistickým svetonázorom. Konkrétne sa z politických pomerov zameriava na ľudáctvo, negatívne posudzuje snahu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany o návrat k feudalizmu. Z oblasti školstva subjektívne vyjadroval svoje hodnotenie klérofašistickej výchovy a školských reforiem. Porovnával výchovu a učenie vtedajšej doby. Progresívne opisoval jednotlivé udalosti. Informácie čerpal z archívov a z rôznych literatúr zaoberajúcich sa históriou pedagogiky.

V práci *Škola, výchova a učiteľ v klérofašistickej Slovenskej republike* (1958, 1978) Jozef Mátej charakterizoval školský systém a znaky klerikálno-fašistickej výchovy. Cieľom práce je podať deskriptívny popis a analýzu danej doby a súhrnnú účasť učiteľstva v SNP. Podrobil kritike politické pomery a danú dobu, ktorá bola charakteristická ľudáctvom, klérofašizmom a kapitalizmom. Metodologicky spracoval tieto udalosti. Dané udalosti popísal chronologicky. Potrebné materiály získaval z archívov, školských zákonov, nariadení, výnosov a dokumentov vtedajšej doby. Čerpal tiež z publikácií zaoberajúcich sa históriou školstva. Dielo obsahuje úryvky z práce *Školská výchova za tzv. slovenského štátu*.

Slovenské učiteľstvo v boji proti fašizmu (1939- 1945) (1960). Táto práca vznikla z podnetu pri písaní publikácie *Školská výchova za tzv. slovenského štátu*, pri písaní kapitoly *Výchovná práca učiteľov*, kde sa chcel tejto problematike viac venovať, ale keďže presahovala rozsah kapitoly, rozhodol sa, že napíše samostatné dielo na túto tému. Zámerom publikácie je jednotlivo predstaviť učiteľov bojujúcich v SNP. Práca je rozdelená na dve časti. V prvej poukazuje na konkrétnych učiteľoch, ktorí napriek perzekúcie, odmietali sa podrobiť vtedajšiemu politickému systému. V druhej časti nazwanej *Zomreli za našu slobodu* rozoberá životopisy 49 povstaleckých učiteľov a ich pôsobenie v SNP. Jednotlivé životopisy majú rozdielnu proporcionalitu. Publikácia vznikla na základe rozsiahleho zhromažďovania faktového materiálu. Informácie získaval z archívov a z rozhovorov s učiteľmi, ktorí sa zúčastnili v boji proti fašizmu a od ich rodinných príslušníkov.

K predchádzajúcemu dielu sa viaže práca *Portréty slovenských pedagógov a vlasteneckých učiteľov* (1963, 1973, 1977) Cieľom práce je analyticky a súhrnne prezentovať slovenských osvietených mysliteľov. Tu uvádzal Jozef Mátej 35 stručných biografii učiteľov od začiatku 17. storočia, pričom ich uvádzal chronologicky, podľa dátumu ich narodenia. V publikácii vyznieva socialistické myslenie, keďže vyzdvihuje hlavne myšlienky a názory pedagógov prospešné pre socializmus. Pri biografiách progresívne analyzoval ich životy a činnosť. Vyskytujú sa tu aj jeho subjektívne hodnotenia a využívanie metódy komparácie pre porovnávanie so socialistickými ideológiami. Ako zdroj použil literatúru zaoberajúcou sa dejinami pedagogiky.

V práci *Učitelia v protifašistickom odboji a Slovenskom národnom povstaní* (1974) sa zameral prevažne na pedagogickú činnosť vlasteneckých učiteľov. Zámerom je synteticky priblížiť dané obdobie a dôkladne oboznámiť s činnosťou učiteľov, ktorí sa zúčastnili protifašistického odboja. V úvode analyzoval hospodársku a politickú situáciu počas 2. svetovej vojny a charakterizoval školstvo a výchovu na Slovensku. Jozef Mátej, pre lepšie pochopenie ilegálnej činnosti učiteľov na území Slovenska, rozdelil publikáciu na západné, stredné a východné územia.

Sto rokov revúckeho gymnázia 1862-1962 (1965) je jedna z najvýznamnejších štúdií Jozefa Máteja, na ktorej sa spolupodieľal s T. Srogoňom, A. Čumom, J. Chovanom, F. Karšaim, J. Gallom, K. Littolochom a Ľ. Bakošom. Autori tu rozoberali históriu, vnútorný systém, pedagogické a výchovné pôsobenia revúckeho gymnázia a jeho význam pre dejiny slovenského školstva. Dielom vyjadrili úctu gymnáziu, ktoré bolo prínosom pre vzdelávanie na Slovensku. Jozef Mátej sa zameral na vzdelávacie a výchovné mládežnícke spolky v revúckom gymnáziu v kapitole *Študentský život na revúckom gymnáziu*. Analyzoval študentské činnosti, medzi ktoré patril aj spolok Zábavno-poučné kolo, ktorý bol založený v školskom roku 1864/65. Jeho úlohou bolo vzdelávanie, vypracúvanie literárnych prác a následné diskutovanie o nich. Mátej ďalej písal o Vzdelávacom spolku, ktorý bol pokračovaním zaniknutého Zábavno-poučného kola. Cieľom bolo vzájomné vzdelávanie slovenskej mládeže v pestovaní materinskej reči, národného ducha a ušľachtilých mravov. Medzi študentské činnosti spomenul aj spevácky zbor, hudobný zbor a hudobný spolok, kde študenti účinkovali pri divadelných predstaveniach, besedách,... Mátej čerpal zväčša zo študentských časopisov, medzi ktorými dominoval najmä časopis *Zore*.

Významnú časť vedeckej práce Jozefa Máteja tvoria syntetické práce z dejín školstva. Ako vedúci autorského kolektívu a spoluautor sa zúčastnil na tvorbe vysokoškolských učebníc dejín českej a slovenskej pedagogiky.

Zaraďujeme tu práce *Kapitoly z dejín slovenského školstva a pedagogiky (19. a 20. storočie)* (1970, 1972), *Kapitoly z dejín pedagogiky* (1972, 1979), *Vybrané kapitoly z dejín školstva a pedagogiky na Slovensku* (1971), *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky* (1976), *Dejiny školstva a pedagogiky* (1981, 1986), *Výber z prameňov k dejinám školstva a pedagogiky* (1981). Sú tu aj práce českých autorov, na ktorých sa Jozef Mátej autorsky

zúčastnil. Sú to *Úvod do dejín predškolskej pedagogiky* (1987), *Dějiny školství a pedagogiky* (1987).

Kapitoly z dejín pedagogiky (1972, 1979) . Publikácia sa skladá z dvoch častí. Prvú časť tvoria biografie a pedagogické názory vybraných pedagógov (Komenský, Locke, Rousseau, Pestalozzi, Owen, Diesterweg, Ušinský, Marx a Engels, Lenin, Krupská, Makarenko, Nejedlý, Novomeský). Sú to socialistickí pedagógovia alebo pedagógovia, ktorých názory sa zhodovali so socialistickým učením. Socialistický výber môže súvisieť so socialistickým vplyvom na Mátejevú diela. Druhá časť obsahuje ukážky z ich diel.

Vybrané kapitoly z dejín školstva a pedagogiky na Slovensku (1971). Jozef Mátej v práci rozpracoval obdobie na Slovensku od buržoázie až po socialistickú ČSR. Prvá kapitola mapuje školstvo na Slovensku v rokoch 1918-1938. Mátej sa sústredil na školský systém, popísal typy škôl podľa stupňa vzdelávania (detské opatrovne, ľudové a meštianske školy, gymnázia, učiteľské ústavy,...) Písal o problémoch, ktoré predchádzali budovaniu tejto školskej sústavy a obsiahlejšie analyzoval obsah a metódy výchovy a vyučovania na národných a stredných školách.

Na začiatku o klerofašistickej slovenskej republike najprv charakterizoval politické a hospodárske pomery na slovenskom území. Aj tu podrobne opísal školský systém, ciele, obsahy a metódy výchovy a vyučovania, pričom ako prvé charakterizoval znaky klerikálno-fašistickej školy a výchovy napr. rasová nenávisť, triedny charakter doby, ktoré podmienovali smerovanie školstva. Prezentoval významné osobnosti pedagogiky, kde analyzoval ich diela. Zo spomínaných to boli J. Kvačala, J. Čečetka, A. Felšán, P. Jilemnický, F. Král', J. Hronec,...

V kapitolách o školstve na Slovensku po roku 1945 už len zhrnul zákony, ktoré mali vplyv na formovanie školstva a venoval sa predstaviteľom socialistickej pedagogiky.

Dejiny českej a slovenskej pedagogiky (1976). Publikácia je dielom spoluautorského kolektívu, kde vedeckou oblasťou Jozefa Máteja bolo obdobie buržoáznej československej republiky a fašistickej okupácie počas 2. svetovej vojny. Pre objasnenie fungovania vtedajšieho školstva začal charakterizovaním politickej a hospodárskej situácie na Slovensku a jej vplyvy na formovaní slovenského vzdelávania. Deskriptívne analyzoval vývoj slovenského školstva v buržoáznom Slovensku, ktorý tvoril školský systém a zároveň s tým Mátej opísal aj situáciu na jednotlivých stupňoch škôl. Zapodieval sa

učebnými plánmi a osnovami pre samotné typy škôl, ako aj cieľmi a obsahom výchovy a vyučovania. Dielo obsahuje charakteristiky významných diel pedagógov, ktorí ovplyvnili školstvo v rôznych oblastiach pedagogiky- J. Hronec, J. Čečetka, J. Kvačala, V. Gaňo,...

Pri písaní o školstve a výchove v období fašistickej okupácie vychádzal z analýzy znakov klerikálno-fašistickej výchovy, akými boli rasová nenávisť či vplyvy triedneho charakteru. Opísal školský systém s pedagogickými dokumentmi, ktoré tvorili školstvo v danom období.

Vo svojich kapitolách Mátej objektívne charakterizoval podmienky školstva a výchovy, jednotlivé témy a obdobia písal progresívne a súhrnne, čím sú texty po štruktúrálnej stránke prehľadné.

Dejiny školstva a pedagogiky (1981, 1986). Cieľom publikácie je poskytnúť komplexný učebný materiál o svetových a slovenských dejinách školstva a pedagogiky. Jozef Mátej, ako jeden zo spoluautorov, spracoval prevažne ruskú, neskôr socialistickú pedagogiku.

Ako prvú napísal krátku kapitolu o ruskom školstve a pedagogike v 15.-17. storočí. Súhrnne popísal vyučovacie metódy v Rusku a okolitých krajinách.

Ďalšou etapou bola pedagogika v období buržoáznej revolúcie. Stručne analyzoval situáciu postavenia buržoázie v Európe a vplyv vznikajúcich smerov na pedagogiku. Mátej dôkladne analyzoval pedagogické názory a názory pedagogických osobností, ako napr. J. Locke, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi,..., ktoré prezentujú vo svojich dielach. Mátej porovnával a následne kritizoval postoje pedagógov, ktoré boli v rozpore so socializmom a rovnako subjektívne hodnotil ich pedagogické myslenie.

V nasledujúcej, tiež samostatne spracovanej kapitole sa zapodieval školstvom a pedagogikou v Rusku 18 a 19. storočí. Začal spoločenskou situáciou, ktorá mala vplyv na ruské školstvo- univerzity, reformy a systémy. Aj pri uvedení pedagogických myšlienok ruských predstaviteľov (V. G. Belinsky, K. D. Ušinsky, L. N. Tolstoj,...), ich neobjektívne hodnotil, hlavne výrazným vyzdvihovaním názorov a postojov, s ktorými sa stotožňuje socializmus.

Ďalej publikoval aj kapitolu o utopistických socialistoch, kde sa zameril na ich predstaviteľov a ich činnosť a pohľady na výchovu a vzdelávanie.

V kapitole o marxizme písal o vzniku tohto smeru. Podrobne analyzoval myslenie K. Marxa a F. Engelsa. Mátej vyjadril marxizmu kladný postoj, keďže socialistická pedagogika stavala svoje ciele na tomto smere.

Mátej napísal ešte ďalšie kapitoly, ktoré sa všetky už týkali len sovietskeho školstva. Analyzoval konkrétne školské systémy, pedagogické názory a myšlienky socialistických významných pedagógov.

Texty Jozefa Máteja sú po štruktúrálnej stránke dobre spracované, analýzy sú deskriptívne a syntetizujúce, a tým sú prehľadné. Avšak textoch cítiť výrazné socialistické vplyvy, ktoré má zlý dopad na objektivitu.

Výber z prameňov k dejinám školstva a pedagogiky (1981). Obsahuje úryvky z kníh, zákonov, uznesení,... Publikácia slúži ako učebná príručka k štúdiu pedagogiky. Cieľom je naučiť sa samostatne pracovať s dielami a textami zaoberajúcimi sa pedagogikou. Jednotlivé diela sú zoradené do kapitol venujúcich sa jednotlivým historickým etapám. Spoluautormi publikácie boli T. Srogoň, J. Cach a J. Schubert.

S Tomášom Srogoňom zostavil 4. kapitolu, kde uviedli úryvky z diel autorov z obdobia humanizácie a reformácie: D. E. Rotterdamský, F. Rabelais, M. de Montaigne, T. Moore, Vavrinec Benedikti a J. Blahoslav. V šiestej kapitole uviedol úryvky z diel autorov: J. Locke, C. A. Helvetius, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi, J. F. Herbart a A. Diesterweg. V siedmej kapitole sa venoval dielam z obdobia 18. a 19. storočia v Rusku od autorov: A. I. Gercen, N. G. Černyševskij, K. D. Ušinskij, L. N. Tolstoj. Diela utopistických socialistov uviedol v desiatej kapitole: C. H. Saint-Simon, Ch. Fourier a R. Owen. So Srogoňom uverejnil v jedenástej kapitole diela Marxa Engelsa. Sedemnástu kapitolu venoval spolu s Cachom školstvu a pedagogike v Česku a na Slovensku počas 2. svetovej vojny, kde uviedli školské spisy a učebné osnovy z tohto obdobia. V osemnástej kapitole sa venoval sovietskemu školstvu a dielu Lenina. Úryvky významných predstaviteľov sovietskej pedagogiky, ktorými sú A. V. Lunačarskij, M. I. Kalinin, N. K. Krupská, A. S. Makarenko, predstavil v devätnástej kapitole. So Schubertom v dvadsiatej prvej kapitole sa zapodievali školstvom a pedagogike v ľudovodemokratickom a socialistickom Československu, kde zverejnil úryvky diel autorov: V. Gaňo, O. Chlup, Z. Nejedlý, J. Váňa.

Úvod do dejín predškolskej pedagogiky (1987). V práci postupne sledoval a analyzoval výchovu od starovekej spoločnosti, feudalizmu, kapitalizmu, imperializmu, buržoáznom Československu až do doby Sovietskeho zväzu. Informácie čerpal z historických štúdií a učebníc z histórie školstva a pedagogiky. Porovnával socialistickú výchovu s výchovou v kapitalistických a rozvojových krajinách. Vyjadril negatívny postoj na cirkevné štúdium i kapitalistické vzdelávanie, ktoré je v nesúlade so socialistickým. Diachrónnym prístupom sledoval určitý jav v určitom časovom období. Postupne opisoval jednotlivé udalosti v časových úsekoch.

1. 2. 2 Komeniologické dielo

Monografickej práci *Ján Kvačala, život a dielo* (1962) hodnotil významné dielo zakladateľa komeniológie Jána Kvačalu. Cieľom práce je podať podrobnú analýzu a prezentovanie života a diela Jána Kvačalu. V publikácií sa najskôr Jozef Mátej venoval biografii Jána Kvačalu. Systematicky opísal jeho detstvo a štúdie, cesty po svete a približoval vznik prvých Kvačalových komeniologických príspevkov. V práci analyzoval komeniologické práce Jána Kvačalu. Jozef Mátej v práci hodnotil a vyjadroval aj nesúhlas s niektorými prístupmi Kvačalu k hodnoteniam diela J. A. Komenského.

Jozef Mátej publikoval mnohé príspevky, štúdie a recenzie, kde sa venoval analýze Komenského života, pedagogickej činnosti a Komenského diela.

1. 2. 3 Svetové dejiny školstva a pedagogiky

Vo svojich dielach zo svetových dejín školstva a pedagogiky sa venoval predovšetkým ruskej, poľskej a nemeckej pedagogike a školstvu. Svetové dejiny publikuje vo svojich syntetických publikáciách *Kapitoly z dejín pedagogiky* (1972, 1979), *Dejiny školstva a pedagogiky* (1981, 1986), *Výber z prameňov k dejinám školstva a pedagogiky* (1981). Písal štúdie a články o J. J. Rousseauovi, J. H. Pestalozzovi, L. N. Tolstom, F. A. W. Diesterwegovi. Pozornosť venoval myšlienkam K. Marxa, F. Engelsa a V. I. Lenina, vzťahom československej a sovietskej pedagogiky, najmä súvislosti s Hodnotením A. S. Makarenka a N.K. Krupskej. Z poľských pedagógov ho po vedeckej stránke zaujal J. Korczak a L. Kurdybacha. (Sýkora, 1983, s. 749-750)

Jozef Mátej napísal aj mnoho štúdií, článkov a recenzií z oblasti dejín pedagogiky a školstva alebo sa zaoberal otázkami pedagogickej praxe a teórie.

1. 3 Bibliografia Jozefa Máteja

Knižné diela:

O výchove detí v rodine. Mt 1945; *Školská výchova za tzv. slovenského štátu.* Ba 1958; *Slovenské učiteľstvo boji proti fašizmu 1939-194.* Ba 1960; *Ján Kvačala.* Ba 1962; *Portréty slovenských pedagógov a vlasteneckých učiteľov.* Ba 1963; *Učítelia v protifašistickom odboji a Slovenskom národnom povstaní.* Ba 1974; *Škola, výchova a učiteľ v klérofašistickej Slovenskej republike.* Ba 1978; *Zdeněk Nejedlý 1878-1978.* Ba 1978.

Skriptá, učebnice:

Kapitoly z dejín slovenského školstva. Ba 1970; *Vybrané kapitoly z dejín školstva a pedagogiky na Slovensku.* Ba 1971 (s P. Vajcikom a J. Schubertom); *Kapitoly z dejín pedagogiky.* Ba 1977; *Dejiny školstva a pedagogiky.* Ba 1981 (spoluautor).

Spoluautor a zostavovateľ:

Nálepka- vzor statočnosti. Ba 1953; *Dějiny učitelstva. Osnovy.* Pa 1968; *Dějiny učitelstva. Teze.* Pa 1970; *Ján Amos Komenský- život a dielo.* Ba 1970; *Odkaz Slovenského národného povstania vo výchove a vzdelávaní.* Ba 1974; *Slovenské národné povstanie a uvoľnená cesta našej školy.* Ba 1974; *Február 1948 a rozvoj školstva a pedagogiky.* Ba 1974; *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky.* Ba 1976; *Pedagogický odkaz N. K. Krupskej a dnešok.* Ba 1977; *Studie zur Schulpolitik und Pädagogik in der Slowakei.* Berlín 1980; *Školstvo a pedagogika. In: Slovensko 4. Kultúra 2.* Ba 1980, s. 197-300; *Výber prameňov k dejinám školstva a pedagogiky.* Ba 1981; *Historia wychowania, wick XX.* Varšava 1981; *Dějiny školství v Československu 1945-1975, 1.* Pa 1982; *Die historische Pädagogik in Europa und den USA. In: Berichte über der historische Bildungsforschung 2.* Stuttgart 1985; *Život a dielo akademika Pavlíka.* Prešov 1986; *Základy metodiky stranického vzdelávania.* Ba 1987.

Štúdie (výber):

Študentský život na revúckom gymnáziu. In: Sto rokov revúckeho gymnázia 1862-1962. Ba 1965, s. 59-69. *Martinské gymnázium a jeho miesto v dejinách slovenského školstva (1867-*

1875). In: *Sto rokov slovenského gymnázia v Martine (1867-1967)*. Ba-Mt 1967, s. 5-166; *Ján Nálepka- vzor vlasteneckého učiteľa*. In: *Učitelé v práci a v boji*. Pa 1968, s. 334-350; *Vzťahy medzi slovenskými gymnáziami matičného obdobia*. In: *Pamätnica znievskeho gymnázia*. Banská Bystrica 1970, s. 65-79; *Pedagogické dedičstvo J. A. Komenského na Slovensku*. In: *Ján Amos Komenský a Slovensko*. Košice 1971, s. 27-45; *Ruštínár Milan Štarke- obeť fašizmu*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918-1945*. Ba 1973, s. 102-104; *Nad pedagogickým dielom PhDr. Vladislava Ružičku, CSc.* In: *Ružička, V.: Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu*. Ba 1974, s. 4-18; *Súčasný stav histórie pedagogiky na Slovensku*. In: *Pedagogika a socialistická spoločnosť 1969-1973*, Ba 1975, s. 231-428; *Význam prof. dr. Lusasza Kurdy bachu pre československo-poľské kolenologické styky*. In: *Jan Amos Komenský a Poľsko*. Pa 1975, s. 157-164; *Pedagogické dielo prof. PhDr. Ludovíta Bakoša, CSc.* In: *Bakoš, L.: Vybrané pedagogické diela*. Ba 1976, s. 7-22; *Komenského názory na riadenie školskej výchovy a socialistická pedagogika*. In: *Komenski a wapólczeszność*. Wroclaw 1977, s. 27-32; *Život a dielo univ. prof. PhDr. Gustáva Pavloviča, DrSc., člena korešpondenta ČSAV a SAV*. In: *Pavlovič, G.: K histórii československej socialistickej školy*. Ba 1977, s. 7-17; *Pedagogická činnosť a pedagogické názory Mateja Bela*. In: *Pedagóg Matej Bel (1684-1749)*. Ba 1985, s. 96-110; *Vývin dejín pedagogiky v Československu po roku 1945*. In: *O aktuálnych úlohách pedagogických vied I*. Ba 1985, s. 74-85; *Snahy o založenie slovenského gymnázia v rokoch 1875-1918*. In: *Zborník FF UK, Paedagogica 1*, 1967, s. 143-162; *Vysoká škola vo vzdelávacom systéme J. A. Komenského*. *Vysoká škola*, 19, 1970-71, č. 2, s. 55-61; *Z korešpondencie Eleny Maróthy-Šoltésovej s Antóniou Gebauerovou o vzdelávaní slovenských dievčat*. *Zborník FF UK, Paedagogica 2*, 1971, s. 163-217; *Z minulosti filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. In: *Facultas Philosophica Universitatis Comenianae Bratislavensis*. Ba 1972, s. 28-61; *Príspevok k dejinám slovenského učiteľstva v rokoch 1939-1945*. In: *Zborník FF UK, Paedagogica 3*, 1973, s. 151-168; *Friedrich Engels über Erziehung und Bildung*. In: *Zborník FF UK, Philosophica 14-15*, 1973-1974, s. 415-423; *Pedagogické dielo akademika Ondreja Pavlíka*. In: *Zborník FF UK, Paedagogica 5*, 1980, s. 23-30; *Pedagogické dielo prof. PhDr. Ernesta Sýkoru, CSc.* Tamže, s. 37-47; *Pedagogické dielo prof. PhDr. Ludovíta Bakoša, CSc.* Tamže, 11-19; *Dejiny slovenskej pedagogiky v európskom kontexte*. In: *Studia Academica Slovaca 12*, 1983, s. 309-327; *Pedagogické dielo Eleny Maróthy-Šoltésovej*. In: *Elena Maróthy-Šoltésová*. Mt. 1987, s. 35-51.

(Slovenský biografický slovník, 1990 s. 107)

2 Juraj Čečetka

2.1 Štúdium a pedagogická činnosť Juraja Čečetku

Juraj Čečetka sa narodil 23. apríla 1907 v Polichne, okres Lučenec. Otec Alexander Čečetka bol učiteľom v cirkevnej polichnianskej školy. Matka Izabela, rodená Slančíková, bola sestrou Boženy Slančíkovej-Timravy.

Juraj Čečetka nastúpil do školy v roku 1913, kde jeho prvým učiteľom bol jeho otec. Po skončení ľudovej školy v roku 1917 odišiel študovať na klasické gymnázium do Lučenca. Gymnaziálne štúdium ukončil 26. júna 1925. Po maturite šiel Juraj Čečetka do Prahy, kde sa zapísal na štúdium francúzštiny a filozofie na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity s cieľom stať sa stredoškolským učiteľom. Postupne sa začal sústreďovať na štúdium psychológie. Znalosť francúzštiny ho priviedla k štúdiu francúzskej psychológie. Neskôr sa Juraj Čečetka orientoval aj na teóriu, ale najmä na dejiny pedagogiky. Kvôli záujmu o psychológiu a pedagogiku sa začal venovať vede, ktorá predstavovala syntézu oboch- pedagogickej psychológii. Úplné vysokoškolské vzdelanie získal na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré ukončuje v roku 1931 titulom „doktor filozofie.“ (Miháľechová, 2007, s. 11-13)

Nezamestnanosť pedagogických pracovníkov v buržoáznej Československej republike a slabé výhľady na možnosť uplatniť sa ako stredoškolský učiteľ prispeli k tomu, že počas štúdia na Karlovej Univerzite v Prahe sa viac zameriaval na psychológiu s úmyslom sa uplatniť ako odborný psychológ. Vykonával dobrovoľnú prax v pražskom Psychotechnickom ústave, ktorá mu dávala perspektívu zamestnať sa v Psychotechnickom ústave v rámci Poradne pre voľbu povolania v Bratislave. Po ukončení štúdia na Karlovej Univerzite v Prahe sa Juraj Čečetka zamestnal ako asistent – psychológ do bratislavskej Poradne pre voľbu povolania. Na bratislavskom pôsobisku riešil nielen otázky pre voľbu povolania, ale aj iné otázky výchovného poradenstva. (Mátej, 1983, s. 192)

Postupne sa v tejto psychologickkej problematike objavujú i pedagogické prvky. To ho viedlo k spolupráci s významnými pedagógmi v Bratislave. Medzi nimi bol aj profesor Dr. Josef Hendrich, významný komeniológ a historik slovenskej pedagogiky. Pod jeho vplyvom sa vedecká činnosť Juraja Čečetku orientovala viac k otázkam pedagogiky a začal sa zapájať do pedagogickej praxe. V roku 1936 začal externe prednášať najskôr didaktiku

a neskôr aj úvod do pedagogiky na bratislavskej Pedagogickej akadémii. (Miháľechová, 2007, s. 16)

V 1938 odišiel na krátky čas za referenta Pedagogického odboru Matice slovenskej v Martine. V roku 1939 sa vracia do Bratislavy, keď bol menovaný profesorom pedagogiky na Filozofickú fakultu. Stal sa aj riaditeľom Pedagogického seminára a riaditeľom novozaloženého Telovýchovného ústavu, ktorý sa staral o prípravu stredoškolských profesorov telesnej výchovy. Externe pôsobil aj na Vysokej škole obchodnej. (Mátej, 1983, s. 193)

Po skončení druhej svetovej vojny prebiehali na Slovenskej univerzite, na ktorej Juraj Čečetka pôsobil ako riadni profesor, previerky jednotlivých učiteľských zborov. Po nej prestali pôsobiť na jej fakultách riadni i mimoriadni profesori a bývali riadni profesori boli prevzatí roku 1945 len ako mimoriadni profesori. Medzi nimi bol aj Juraj Čečetka. Povereníctvo školstva a osvetu mu zakázalo výkon práv spojených s mimoriadnou profesúrou, zákaz odvolalo až 31. októbra 1946.

V roku 1953 sa Juraj Čečetka stal vedúcim samostatnej Katedry pedagogiky a psychológie na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity a v rokoch 1953-1956 i prodekanom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského pre pedagogické veci.

Od roku 1959 do roku 1963 pôsobil Juraj Čečetka v Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave. Hlavnou pracovnou náplňou Juraja Čečetku bolo vrátane poradenstva v bibliografickom oddelení Slovenskej pedagogickej knižnici aj tvorba rešerší, zostavovanie bibliografií, príprava a tvorba libriet k rozličným výstavám.

Po vyše štvorročnom pôsobení v Slovenskej pedagogickej knižnici nastúpil v roku 1964 do Výskumného ústavu pedagogického, kde pracoval v oddelení pre odborné a učňovské školy. Tu sa venuje vedecko-výskumnej činnosti, najmä otázkam sociálnej psychológie a sociológii.

Juraj Čečetka sa v roku 1969 vrátil k svojej pôvodnej profesii. Bol menovaný za riadneho profesora Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Prednášal sociológiu výchovy a pedagogickú sociológiu. Okrem prednáškovej činnosti pokračoval aj na fakulte vo svojich výskumoch. V roku 1972 odchádza do dôchodku. Publikuje ešte svoje posledné články v časopise Odborná škola.

Juraj Čečetka zomrel 24. júna 1983 v Bratislave. (Pšenák, 2011, s. 227-229)

2. 2 Vedecko-publikačná činnosť Juraja Čečetku

Vedecko-publikačnú činnosť Juraja Čečetku môžeme rozdeliť na:

1. psychologické a pedagogicko-psychologické,
2. pedagogické,
3. sociologické diela. (Pšenák, 2011, s. 279)

2. 2. 1 Psychologické a pedagogicko-psychologické dielo

Medzi psychologické a pedagogicko-psychologické diela zaraďujeme *Testovanie na školách a jeho štatistické praktikum* (1934), *Pedagogika a adlerovská individuálna psychológia* (1936), *Medziľudské vzťahy a zoskupenie mládeže* (1967),

Testovanie na školách a jeho štatistické praktikum (1934). Prácou Juraj Čečetka hľadal riešenia, ktoré súviseli s problémom klasifikácie. Zaoberal sa problémom klasického hodnotenia, ktoré v sebe nesie prvky subjektivity. V práci uverejnil testovaciu metódu, ktorou by sa mohla klasifikácia priblížiť k objektívnemu spôsobu klasifikácie. Testovacou metódou sa hodnoty prevedú na číselné abstraktá, na ktoré nepôsobia subjektívne dojmy. Potom začína mechanický výpočet a štatistický výsledok. V práci publikoval aj konkrétne výpočty.

Pedagogika a adlerovská individuálna psychológia (1936). Juraj Čečetka sa vo svojej habilitačnej práci usiloval vyvrátiť mylné názory a učenie adlerovskej individuálnej psychológie. Juraj Čečetka v nej vyjadroval ostrú kritiku voči individuálnej psychológii. V úvode opísal stručný a prehľadný súhrn vývinu psychológie všeobecne. Práca sa zameriava na dôkladnú analýzu adlerovskej individuálnej psychológie. Práca je rozdelená do siedmych kapitol- Spoločenský cit, Človek v spoločnosti, Rodina, Mocenské úsilie a pocit menejcennosti človeka, Zhrnutie, Pedagogická hodnota adlerovskej náuky, Dodatky- v každej kapitole hodnotil a analyzoval názory a teórie adlerovskej individuálnej psychológie. Juraj Čečetka zaradil adlerovskú individuálnu psychológiu medzi subjektivizujúce, duchovné smery.

V prvej kapitole Juraj Čečetka vyjadril svoju úvahu o spoločenskom cite. Tvrdil, že práve spoločenský cit je najmenej vyjasneným problémom adlerovskej individuálnej

psychológie. Sám si kládol otázky pri reflexii a analýze chápania spoločnosti podľa Adlerovho poňatia. Zároveň však hľadal aj odpovede.

Čečetka kritizoval jednostranný pohľad na rodinu vychádzajúci z filozofie adlerovskej individuálnej psychológie. Čečetka uvažoval v čom spočíva záporný pohľad Adlerovcov na rodinu. Konštatoval, že chyby v rodine nie sú špeciálne, ale sa vyskytujú aj pri výchove, v škole a doma sa len stupňujú.

Čečetka oponoval Adlerovi aj v kapitole o mocenskom úsilí, kde protirečil názoru Adlerovcov v tom, že mocenské úsilie má byť zlomené. Tu sa Čečetka obrátil na povážlivý stav.

Na záver Čečetka zhrnul celú adlerovskú individuálnu psychológiu. V závere vyjadril Čečetka svoj nesúhlas a kritiku voči adlerovskej individuálnej psychológii a venoval sa pedagogickej hodnote tohto učenia. Čečetka objasnil Adlerove negatívne postoje voči škole a rodine úsudkom, že väčšina predstaviteľov pochádzalo z lekárskeho kruhu.

Medziľudské vzťahy a zoskupenie mládeže (1967). Práca je metodologicky spracovaný výskum s cieľom zistiť atmosféru a vzťahy medzi členmi skupiny, špeciálne zamerané na vrstovnicke skupiny dospelých ľudí. V úvode opísal pohľad na problematiku vzťahov v skupine z hľadiska sociálnej psychológie a pedagogiky, kde píše, že práca „...má pomáhať nájsť lepšie spôsoby zoskupenia a sociálneho procesu u mládeže.“ (Čečetka, 1957, s. 7) Juraj Čečetka používal pri diagnostikovaní vzťahov v skupinách výskumné metódy - ankety, sociometrické testy, ... Zaoberal sa úlohovo zostavenými a spontánnymi skupinami dospelých mládeže. Výskumy previedol do tabuliek. Prvé výskumy sa týkajú priateľstiev u mládeže. Zisťoval nimi súdržnosť a hodnotenie kladných a záporných povahových vlastností priateľov. Ďalšie výskumy sa týkali tvorby mládežníckych skupín, dĺžky trvania vzťahov medzi dospelými mládeže. Na základe vopred daných znakov zisťoval, aké črty a podmienky sa stanovujú pri výbere člena do skupiny. V druhej časti knihy sa venoval téme týkajúcej sa vodcov skupiny. Práca obsahuje typológiu vodcov v skupinách, ich osobnostné črty. Teóriu čerpal Juraj Čečetka z odborných literatúr zo sociálnej psychológie a pedagogiky.

2. 2. 2 Pedagogika

Medzi publikácie zaoberajúcimi sa dejinami pedagogiky a školstva zaraďujeme *Slovenské evanjelické patronátne gymnázium v Turčianskom Svätom Martine* (1939), *Zo slovenskej pedagogiky* (1940), *Výbor zo slovenských pedagógov* (1947), *Učiteľ ľudu Samuel Tešedík* (1952), *Vavrínek Benedikt z Nedožier Vnútoraná sústava školská a Reč nápravná* (1955), *Pedagogické dielo Jána Seberíniho* (1957), *Dejiny slovenskej pedagogiky na Slovensku do prvej svetovej vojny* (1956, 1958).

Slovenské evanjelické gymnázium v Turčianskom Svätom Martine (1939). Cieľom diela je poskytnúť informácie o uvedenom gymnázium, konkrétne o vnútornom systéme gymnázia a o jeho pôsobení na Slovensku. Obsahom diela je opis vzniku, ale aj zániku gymnázia. V rámci tohto obdobia sa venuje pozornosť aj vtedajším študentom a pedagogickým zamestnancom. Čičetka progresívne analyzoval etapy prevádzky gymnázia od jeho počiatku až do konca. Čičetka sa zamerail aj na systém gymnázia, konkrétne rozoberá osnovy, vyučovanie, učebnice,... Juraj Čičetka chápal toto gymnázium ako pomník boja za slovenské národné práva, za slovenskú vzdelanosť.

Zo slovenskej pedagogiky (1940). Juraj Čičetka komplexne spracoval dejiny slovenskej pedagogiky od 16. do konca 19. storočia. Táto publikácia je prvá v oblasti pedagogiky, ktorá zachytáva vývin slovenského pedagogického myslenia, mapuje pedagogiku Slovenska od najstarších čias po novodobé dejiny slovenskej pedagogiky. Juraj Čičetka v práci súhrnne a deskriptívne rozpracoval a analyzoval obdobia a vývin pedagogického myslenia, v prvej časti publikácie od 16. storočia do druhej polovice 18. storočia a v druhej časti od konca 17. storočia do začiatkov 19. storočia.

Výbor zo slovenských pedagógov (1947). Publikácia má podobné obsahové zameranie ako *Zo slovenskej pedagogiky*. Čičetka okrem pedagogického myslenia a literatúry od najstarších čias rozpracoval aj slovenskú pedagogiku v samostatných etapách histórie Slovenska. Čičetka opísal pedagogické dianie na Slovensku od stredoveku po súčasnosť. Diachrónnym prístupom mapoval jednotlivé etapy, ktorými slovenská pedagogika prechádzala a analyzoval filozofické smery a spoločenské hnutia. (humanizmus, reformácia, rekatolizácia, pietizmus, osvietenstvo, moderný liberalizmus, industrializmus,

socialistické prúdy), ktoré mali vplyv na slovenské školstvo. Súčasťou publikácie je aj ukážka žiackej divadelnej hry Eliáša Ladivera ml.

Učiteľ ľudu Samuel Tešedík (1952). Čečetka v diele spracoval život, celoživotnú činnosť a myšlienky Samuela Tešedíka. Dielo pozostáva zo životopisu, ktorý po sebe zanechal Tešedík- *Theschedik Sámuel Őnéletirása*. Vychádzal aj z Tešedíkových diel *Der Landamann in Ungarn, An das ungarische, besonders protestantische publikum*. Pri tvorbe diela čerpal zo zahraničných knižníc, archívov a rôznych článkov o Samuelovi Tešedíkovi. Čečetka prezentoval Tešedíka ako ľudovýchovného pracovníka, reformátora, učiteľa dedinského ľudu a pedagóga osvietenského obdobia. Rozoberal Tešedíkové sociálno-hospodárske plány, ktoré sa snažil realizovať počas svojej činnosti. Popri Tešedíkovej činnosti charakterizoval aj dobu, v ktorej Tešedík žil a tvoril. Čečetka vyjadroval, analyzoval a komplexne hodnotil Tešedíkové myšlienky a činnosť v pedagogickej oblasti.

Vavrinec Benedikt z Nedožier Vnútorná sústava školská a Reč nápravná (1955). V úvode Čečetka súhrnne opísal Benediktoviho život, analyzoval školský systém v danom období a Benediktoviho pôsobenie v ňom. Pri Benediktoviho živote a jeho pedagogickej činnosti postupoval progresívne. Publikácia obsahuje preklad *Vnútornej sústavy školskej-nápravný plán*. V ďalšej kapitole je uverejnená *Reč nápravná*, kde vyslovil náhľady na reformu Karlovej univerzity.

Pedagogické dielo Jána Seberíniho (1957). Monografia vznikla ako spomienka na 100. výročie smrti Jána Seberíniho. V diele Čečetka publikoval stručný životopis, pričom práca obsahuje aj vlastný životopis Jána Seberíniho. Analyzoval Seberíniho činnosti a zamýšľal sa nad myšlienkou o jeho význame pre pedagogiku. Čečetka podrobne rozoberal najmä Seberíniho spis *O hlavných zásadách začiatkovej výchovy pre vychovávateľov a o ich povinnostiach* (1810), ktorý sa zaoberá výchovou od 7. do 10. roku života dieťaťa. Spis slúži ako príručka domácim učiteľom a vychovávateľom. Dielo obsahuje aj úryvok z práce *Učenie doktora medicíny J. F. Galla o mozgu, lebke a duševných orgánov*.

Dejiny slovenskej pedagogiky na Slovensku do prvej svetovej vojny (1956, 1958). Juraj Čečetka sa venoval v tomto učebnom texte školstvu v historických obdobiach Slovenska. Ako prvý zanalyzoval Veľkomoravskú ríšu. V období stredoveku sa zapodieval školským systémom v jednotlivých typoch škôl- kapitulských, kláštorných a farských. Najväčšiu

pozornosť však zameriaval na problematiku evanjelického školstva. Opísal školské reformy v 17. storočí, osvietenskej pedagogike, počas maďarizácie, v 2. polovici 19. storočia až do vzniku prvej ČSR. Zároveň pri každej historickej etape prezentoval predstaviteľov a ich pedagogické názory a myšlienky.

Medzi pedagogické diela, v ktorých sa zaoberal pedagogikou všeobecne, zaraďujeme *Príručný pedagogický lexikón* (1943), *Úvod do všeobecnej pedagogiky* (1944) a *Polytechnická výchova na školách* (1953).

Príručný pedagogický lexikón (1943). Je to dvojdielne dielo. Juraj Čečetka túto publikáciu spracoval ako informatívnu príručku o dôležitých problémoch, systémoch a osobnostiach pedagogiky a jej pomocných vied. Spolu obsahuje 1250 hesiel.

I. zv.: A-N 447 strán,

II. zv.: O-Ž 374 strán.

Úvod do všeobecnej pedagogiky (1944). Publikácia je rozdelená do šiestich kapitol. Prvá kapitola je zameraná na podstatu a systém pedagogiky. Čečetka definoval jednotlivé pedagogické pojmy a charakterizoval ich znaky. Definoval pedagogiku ako vedu a jej vzťah s pomocnými vedami- logika, etika, estetika, teloveda, zdravoveda, psychológia, sociológia. Uviedol členenie pedagogiky podľa Herbarta, Kádnera a Hessena. Čečetka charakterizoval rôzne formy výchovy, ako sebvýchova, výchova o kultúrnej tvorbe, individuálna výchova a kolektívna výchova. Predstavil pedagogické systémy v historických obdobiach, od staroveku až po súčasnosť. Čečetka analyzoval pedagogické smery- empirické smery, experimentálne smery, pozitivistická pedagogika, pragmatizmus, Platónov ideokratizmus, spiritualizmus, okultistický systém Steinera, náboženské smery, evolucionalizmus Rousseaua, Individuálna pedagogika, sociálna pedagogika, univerzalistická pedagogika, idealistický smer a materialistický smer. Rozoberal aj vplyvy dedičnosti a prostredia na výchovu.

V druhej kapitole Čečetka charakterizoval činitele, ktoré majú vplyv pri výchove. Zaoberal sa aj školskou a kultúrnou autonómiou.

Tretia kapitola je venovaná téme telesná výchova.

Štvrtá kapitola je orientovaná na rozumovú výchovu. Čečetka definoval a charakterizoval vzdelávanie a vyučovanie. Vyčlenil druhy vzdelávania a vyučovania.

Piata kapitola sa zaoberá mravnou výchovou. Kapitola obsahuje definície a charakteristiky pojmov mravnosť, morálka a mravná výchova. Čečetka analyzoval systémy mravnosti, smery morálky, etapy mravného vývinu dieťaťa. Rozoberal jednotlivé metódy mravnej výchovy.

Obsahom šiestej kapitoly je umelecká výchova.

Polytechnická výchova na školách (1953). Juraj Čečetka písal o prínose polytechnickej výchovy v rámci socialistického vzdelávania. Kritizoval kapitalizmus vo vzťahu k polytechnickej výchovy. Čečetka opísal požiadavky na polytechnickú výchovu a predmety polytechnickej výchovy. Tiež sledoval vývin polytechnickej výchovy. Prevažne čerpal z referátov a diskusných príspevkov z prvej ČS konferencie na tému o polytechnickej výchove.

2. 2. 3 Sociológia

Sociológia v pedagogike (1965). Publikácia obsahuje štyri kapitoly. V prvej kapitole Čečetka definoval vzťah pedagogiky a sociológie, ich vývin počas historických etáp. Definoval pedagogickú sociológiu.

V druhej kapitole sa venoval a analyzoval literatúru, ktorá sa týkala pedagogiky a sociológií. Analyticky písal o zahraničnej aj slovenskej literatúre, pričom zo slovenskej tvorby sa zameril na Masarykovo dielo.

V tretia kapitola definuje úlohy pedagogickej sociológie.

Štvrtá kapitola prezentuje potrebu vybudovať výskumnú sociologickú základňu. Čečetka navrhol vytvoriť Ústrednú koordinačnú a poradnú komisiu. Uviedol aj osem bodov, ktoré definovali úlohy tejto komisie.

2. 3 Bibliografia Juraja Čečetku

Knižné:

Poradca pri voľbe povolania. Ba 1933; *Testovanie na školách a jeho štatistické praktikum*. Ba 1934; *Pedagogika a adlerovská individuálna psychológia*. Ba 1936; *Slovenské evanjelické gymnázium v Turčianskom Svätom Martine*. Mt 1939; *Zo slovenskej pedagogiky*. Mt 1940; *Príručný pedagogický slovník 1-2*. Mt 1943; *Úvod do všeobecnej pedagogiky*. Ba 1944. *Pedagogika*. Liptovský Mikuláš 1947; *Výbor zo slovenských*

pedagógov. Ba 1947 (zostavovateľ); Pedagogika 2. Liptovský Mikuláš 1948; Učiteľ ľudu Samuel Tešedík. Mt 1952; Polytechnická výchova na školách. Mt 1954; Vavrinca Benediktiho z Nedožier Vnútoraná sústava školská a Reč nápravná. Ba 1955; Dejiny školstva a pedagogiky na Slovensku do prvej svetovej vojny. Ba 1956; Pedagogické dielo Jána Seberíniho. Ba 1957; Význam pedagogiky pre osvetovú prácu. Ba 1957; Pedagogické dielo Samuela Tešedíka. Ba 1959; Sociológia v pedagogike. Ba 1965; Medziľudské vzťahy a zoskupenie mládeže. Ba 1967.

(Slovenský biografický slovník, 1986, s. 410)

3 Vladislav Ružička

3.1 Štúdium a pedagogická činnosť Vladislava Ružičku

Vladislav Ružička sa narodil 30. januára 1894 v Drozdove, okres Beroun v Česku. Jeho otec Jozef Ružička pôsobil ako učiteľ. Matka sa volala Marje Ružičková, rod. Krásna. (Slovenský biografický slovník, 1992, s. 158)

Vladislav Ružička študoval na gymnáziu v Hradci Králové, kde maturoval v roku 1912. Počas štúdia sa zaujímal o štúdium antickej a svetovej literatúry. Ružička pochádzal z učiteľskej rodiny, a tak pod jej vplyvom sa rozhodol, podobne ako jeho otec, stať sa učiteľom.

Popri svojej pedagogickej činnosti si Vladislav Ružička kvalifikáciu dopĺňal vysokoškolským štúdiom odborov história a zemepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Štátnymi skúškami ukončil vysokoškolské štúdium v roku 1928. Pod vplyvom českých profesorov Otakara Chlupa a Josefa Hendricha sa hlbšie zaujímal o štúdium teoretických otázok pedagogiky. Josef Hendrich ho orientoval na históriu školstva a pedagogiky. Sústredil sa najmä na štúdium starších dejín slovenského školstva a pedagogiky (14.-18. storočie). Preštudoval archívy v Maďarsku (Budapešť, Blatný Potok, Segedín, Debrecín), Rumunsku (Alba Julia, Sibia, Schäsburg, Brašov a Medias), Poľsku (Krakov, Lešno, Gdansk), v Nemecku (Berlín, Halle, Drážd'any, Lipsko) a v Rakúsku (Viedeň). V roku 1933 získal na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave hodnosť doktora filozofie. Vladislav Ružička na podnet Prof. dr. Josefa Hendricha sa chcel na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského habilitovať prácou *Komenského rovesníci v Uhorsku v 17. storočí*, ale politické pomery v roku 1938 mu to znemožnili. (Pšenák, 2011, s. 273)

Vladislav Ružička začal pedagogicky pôsobiť už v roku 1916 na meštianskej škole v Slanom (1916/1917), na ľudovej škole v Kolíne (1917/1918) a v Kralupoch nad Vltavou (1918/1919). (Pšenák, 2011, s. 273)

Po vzniku buržoáznej Československej republiky v roku 1919 prejavil záujem o učiteľské pôsobenie na Slovensku. Pôsobil ako učiteľ v Bytči (1919/1920) a po úspešnom vykonaní odbornej skúšky pre meštianske školy účinkoval na učiteľských ústavoch v Turčianskych Tepliciach (1921-1925, 1929-1931), Bratislave a Lučenci (1931-1938). (Mátej, 1977, s. 100) Počas svojho pôsobenia v Učiteľskom ústave v Turčianskych

Tepliciach mal niekoľko prednášok o prvom socialistickom štáte na svete- Sovietskom zväze a jeho školstve, v ktorých poukazoval na starostlivosť nového štátu o ľudové vzdelávanie. Podobne aj počas pôsobenia v Bratislave a Lučenci zastával pokrokové politické a vedecké názory. Pokrokové zmýšľanie Vladislava Ružičku bolo tiež jedným z hlavných dôvodov jeho prepustenia zo školských služieb roku 1938. (Mátej, 1974, s. 8)

Na konci buržoáznej Československej republiky sa stal Vladislav Ružička riaditeľom Učiteľského ústavu v Lučenci. Po viedenskom rozsudku z 2. novembra 1938, keď Lučenec pripadol horthyovskému Maďarsku, pričínal sa o odsťahovanie takmer všetkého hodnotného zariadenia školy a internátu do Banskej Bystrice. Potom ho ľudácka vláda prepustila ako pokrokového českého profesora zo školských služieb. Počas protektorátu Čechy a Morava pôsobil na reálke v Pardubicích a v reálnom gymnázium v Litomyšli. (Mátej, 1974, s. 7)

Po ukončení druhej svetovej vojny sa Vladislav Ružička vrátil opäť na Slovensko. Najprv pracoval v Matici slovenskej v Martine ako hlavný redaktor Pedagogického zborníka. Po reorganizácii Matice slovenskej redigoval časopis Ľudovýchova. Keď sa v roku 1954 zriadil Pedagogický kabinet pri Slovenskej akadémii vied v Bratislave, stal sa jeho interným pracovníkom a členom Vedeckej rady. V roku 1958 obhájil kandidátsku dizertačnú prácu *Dejiny metód počiatočného čítania na Slovensku*. Po zrušení Pedagogického kabinetu Slovenskej akadémii vied roku 1958 vrátil sa Vladislav Ružička do Matice slovenskej v Martine, najprv ako vedecký pracovník, neskôr ako prednosta literárneho archívu, kde pracoval až do roku 1961, keď odišiel do dôchodku. V dôchodku naďalej vedecky pracoval v dejinách slovenskej pedagogiky.

Vladislav Ružička zomrel 4. marca 1973 v Martine. (Mátej, 1973, s.321)

3. 2 Vedecko-publikačná činnosť Vladislava Ružičku

Vedecké dielo Vladislava Ružičku rozdeľujeme na monografické, vedecké štúdie, časopisecké články, recenzie, nekrológy a prekladové práce.

Prvé príspevky publikoval v *Pedagogickom zborníku* a časopise *Naša škola*. Po obsahovej stránke išlo najmä o nekrológy (František Krejčí, František Drtina, Otakar Kádner) a príspevky pri príležitosti výročí jubilujúcich osobností.

Vedecký záujem sústredil prevažne na dejiny školstva a pedagogiky v *Pedagogickom zborníku*, *Jednotnej škole*, *Pedagogike*, v *Archíve pro bádání o životě a díle J. A. Komenského- Acta Comeniana* a v iných časopisoch.

Ružičkov preklad Režíkovej a Matthaidesovej *Gymnaziológie* (1971), na ktorom pracoval dvadsať rokov, možno pokladať za jeho celoživotné dielo. Preložil ho z latinského jazyka do slovenčiny a opatril historicko-kritickými poznámkami. *Gymnaziológia* obsahuje históriu slovenských evanjelických partikulárnych škôl (gymnazií) zo 16., 17., a začiatku 18. storočia.

Vladislav Ružička je aj významným predstaviteľom komeniológie. (Pšenák, 2011, s. 275)

Medzi Ružičkové monografie patria *Eliáš Ladiver mladší, slovenský pedagóg* (1946), *Dejiny slovenského šlabikára* (1966) a *Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu* (1974).

Eliáš Ladiver mladší, slovenský pedagóg (1946). V tejto monografii sa Vladislavovi Ružičkovi podarilo dokázať, že Eliáš Ladiver napriek tomu, že bol Komenského žiakom v Blatnom Potoku, vždy vedecky a filozoficky bol v okruhu scholastických a stredovekých náhľadov. Ružička čerpal z množstva pramenných materiálov. Pre skúmanie Ladiverovho detstva a štúdia musel Ružička študovať miestnu matriku, školské matriky, tiež matriku v Kráľovci v Prusku. Pri rekonštrukcii Ladiverovej pedagogickej činnosti vychádzal zo spisov Režíka, Bartholomeidesa, Kleina, Šukela, Haana, ktorý sa však odvolával na Buria. Pramene však nedávajú presné dôkazy. V mnohých prípadoch sa nezhodujú roky života Eliáša Ladivera. Ružička pri zostavovaní Ladiverovho života vo viacerých prípadoch len dedukoval. Približne určoval jeho narodenie, pôsobenie na školách či činnosť v zahraničí. V jeho biografii sa venoval štúdiu a činnosti Ladivera doma i zahraničí a jeho pôsobeniu v rektoráte Prešove. Progresívne popisoval Ladiverov život. Ružička sa zamerával aj na opis vtedajšej doby. Analyzoval aj Ladiverovo dielo.

Dejiny slovenského šlabikára (1966). Cieľom publikácie bolo poskytnúť detailnú analýzu metód elementárneho vyučovania v minulosti, popísať historické etapy v celoeurópskom kontexte a ich vplyv na tvorbu základných prostriedkov, ktoré umožňovali žiakom získať elementárne vedomosti a prezentovať autorov, ktorí publikovali svoje šlabikár a čítanky, ktoré prispeli ku gramotnosti žiakov. Publikácia je rozdelená na dve časti.

V prvej časti nazvanej *Obdobie syntézy* Ružička progresívne analyzoval postupy, metódy a štruktúry elementárneho vzdelávania. Začal dobou v otrokárskej spoločnosti, kde sa zamerával na staroveké Grécko a Rím. Súhrnne opísal postupy gréckych učiteľov, ich

učenie žiakov najskôr gréckych písmen, nasledovne cvičenie ich tvarov a slabikovanie. Pri stredoveku subjektívne zhodnotil spôsoby učenia za zbytočné, keďže mechanické učenie a neustále opakovanie prebratých vedomostí zaberalo množstvo času. Do tejto kapitoly zahrnul Ružička aj Husovu abecedu. V období 18. storočia predstavil už konkrétne tri slovenské šlabikáre. Trnavský šlabikár zhodnotil ako nejednotný v rámci pravopisu. Ďalej to boli Prešporský šlabikár a Dolnokubínsky šlabikár, ktorý Ružička popísal ako efektívnejší, čo sa týka zapamätávania si písmen. Obširne analyzoval spomenuté šlabikáre a podrobne popísal ich obsah. Medzi 18. a 19. storočím sa zameril na polyglotné šlabikáre. Súhrnne analyzoval už konkrétne šlabikáre. Celkovo ich zhodnotil ako jednoduchšie po obsahovej a metodologickej oblasti. Slovenské šlabikáre z 18. storočia posúdil ako jednoduché a zaostalé. Pri polyglotných šlabikároch z 19. storočia sa zameril hlavne na šlabikáre J. Kollára a Bockove šlabikáre. Na konci prvej časti sa venoval analýze hláskovej metódy a skriptologickej metódy, ktorá spája čítanie s písaním, kde riešil ich vznik a presný postup ich aplikácie.

Druhú časť nazvanú *Obdobie analýzy* venoval na začiatok analyticko-syntetickej metóde, podľa ktorej treba začať od slov a ich rozborom dospieť k prvkom písania a reči. Na základe tejto metódy prezentoval Macvejdivu čítanku a Zelligerove, Bezove a Uramove šlabikáre. Poslednú metódu, ktorú zanalyzoval, bola globálna metóda. Ružička ešte spomenul niekoľko šlabikárov, ktoré boli na tejto metóde postavené. Na záver druhej časti sa venoval československým šlabikárom.

Ružičkove rozbor jednotlivých diel boli objektívne, miestami však vyjadril aj svoj subjektívny postoj.

Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu (po 70. roky 18. storočia) (1974). Dielo predstavuje syntetický a analytický obraz pedagogiky a školstva na Slovensku v období neskoršieho feudalizmu. Ružička písal o období školstva v reformačnom hnutí, kde sa zaoberal školami magnátov, kráľovských slobodných miest a obecnými školami. Nasledujúcim obdobím bola protireformácia na Slovensku. V rámci analýzy Ružička kritizoval jezuitské školstvo, katolícke univerzity a piaristické školstvo. V období neskorého feudalizmu sa zaoberá študentmi a učiteľmi partikulárnych škôl ich sociálnym postavením. V jednotlivých obdobiach Ružička rozoberal organizáciu školstva, systém a štruktúru školstva. Analyzoval metodológiu výchovy a vyučovania. Metódou komparácie porovnával jednotlivé školské systémy.

3. 3 Bibliografia Vladislava Ružičku

Knižné:

Eliáš Ladiver mladší, slovenský pedagóg. Mt 1946; *Dejiny slovenského šlabikára*. Ba 1966 (kandidátska práca); *Školstvo na území neskorého feudalizmu*. Ba 1974.

Edičné:

Rezík, J. – Matthaoides, S. *Gymnaziológia*. Ba 1971.

Štúdie (výber):

Pedagogické prvky v knihe Eleny Maróthy-Šoltésovej Moje deti. Jednotná škola, 10, 1955, s.658-673; *Prvá pedagogická bibliografia slovenská*. Knižnica, 7,1955, s. 209-214; *Školstvo a výchova v Južoslávii*. Jednotná škola, 10, 1955, s.731-738; *Komenského rovesníci v Uhorsku a jeho vplyv na vtedajšie uhorské školstvo*. Tamže, 12, 1957, s. 202-224; *Komenského Orbis pictus a Slovensko*. Tamže, 13, 1958, s.202-218; *Komenského vplyv na vývoj slovenského školstva*. Acta Comeniana, 17, 1958, s. 161-177; *Organizácia slovenských škôl partikulárnych*. Jednotná škola, 14, 1959, s.246-258; *Prvý pokus o hláskovú metódu na Slovensku*. Pedagogika, 12, 1962, s. 344-350; *Blatný potok v dobe Komenského*. Jednotná škola, 22, 1970, s.742-753; *Hodnotenie Komenského jeho vrstovníkmi*. Tamže, 24, 1972, s. 257-269.

(Slovenský biografický slovník, 1992, s. 158)

4 Tomáš Srogoň

4.1 Štúdium a pedagogická činnosť Tomáša Srogoňa

Tomáš Srogoň sa narodil 6. novembra 1920 v Oravskej Lesnej, ktorá sa nachádza v okrese Námestovo.

Tomáš Srogoň v roku 1940 absolvoval Učiteľský ústav v Turčianskych Tepliciach. V štúdiu pokračoval v roku 1950 na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave.

Medzi rokmi 1940 až 1950 pôsobil ako učiteľ na ľudových a meštianskych školách v Oravskej Lesnej, Žakarovciach, Bratislave a v Leviciach. (Pšenák, 2011, s. 279)

Od roku 1950 pôsobil päť rokov na priemyselnej škole stavebnej v Košiciach. V rokoch 1955-1957 pracoval v Košiciach na Pedagogickej škole J. A. Komenského. Od roku 1957 Tomáš Srogoň nastúpil ako krajský školský inšpektor v Košiciach. Na tomto poste pôsobil do roku 1959. Ďalšie jeho pôsobisko bolo ako pedagogický asistent na Pedagogickom inštitúte v Košiciach. V roku 1964 sa stal kandidátom vied a začal byť pedagogicky činný na Pedagogickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Prešove. V roku 1971 získal titul docent. Na univerzite v rokoch 1970-1980 bol na poste vedúceho katedry. (Pedagogická encyklopédia Slovenska, 1985, s. 304)

Tomáš Srogoň zomrel 11. júla 1955 v Košiciach (Pšenák, 2011, s. 279)

4.2 Vedecko-publikačná činnosť Tomáša Srogoňa

Vedeckou oblasťou Tomáša Srogoňa bola predovšetkým história pedagogiky. Ako spoluautor sa podieľal na publikáciách *Vybrané kapitoly z pedagogiky* (1973), *Dejiny školstva a pedagogiky* (1981), *Výber z prameňov k dejinám školstva a pedagogiky* (1981).

Pozornosť venoval významnému komeniológovi Samuelovi Ormisovi vo svojej monografii *Samuel Ormis: život a dielo* (1976).

Vybrané kapitoly z pedagogiky (1973). Predmetom Srogoňovej kapitoly bol marxizmus-leninizmus, jeho predstavitelia a pohľady na problémy výchovy. Cieľom je prezentovať vtedajšie pohľady a názory predstaviteľov hnutia Marxa, Engelsa a Lenina na jednotlivé otázky výchovy a vzdelávania. Kapitola je rozdelená do štyroch častí.

V prvej časti sa zaoberal pohľadmi a názormi v dielach klasikov marxizmu-leninizmu. Rozoberal Engelsovu prácu *Postavenie robotníckej triedy v Anglicku*, kde podal podrobný opis tejto práce. V stručnosti spomenul aj ďalšie diela, týkajúce sa danej tematiky, akými boli *Nemecká ideológia*, *Dialektika prírody*, *Vývin socializmu od utópie k vede*, *Anti-dühring*. Na záver prezentoval postoje a názory leninizmu na výchovu a vzdelávanie.

Druhá časť je zameraná na prenikanie nemarxistických tendencií do pedagogickej teórie a praxe. Srogoň analyzoval marxizmus-leninizmus, pričom porovnáva pedagogiku marxizmu-leninizmu s buržoáznou pedagogikou. Rovnako porovnáva výrazne socializmus s kapitalizmom. Socialistický vplyv vyznieva hlavne pri komparácií, kedy zreteľne Srogoň vyzdvihoval socializmus a komunizmus. Srogoň tvrdil, že vzdelanie a výchova marxizmu-leninizmu je kvalitnejšia než buržoázna a socializmus považoval za humánnejší než kapitalizmus. Kritizoval aj hnutie antikomunizmus. V tejto časti prezentoval aj Leninov názor na vzťah pedagogiky k politickej práci.

V tretej časti sa venoval problému ľudskej osobnosti a úlohou výchovy v rozvoji osobnosti marxizme-leninizme. Písal o všestrannom rozvoji osobnosti ako cieľu socialistickej výchovy. Prezentoval Marxov a Engelsov pohľad na podstatu človeka, jeho formovanie osobnosti, slobodný rozvoj jedinca a tiež slobody človeka. Venoval sa aj Leninovmu postojom rozvíjaniu polytechnickej a pracovnej výchovy a ostatných zložiek komunistickej výchovy.

V štvrtej časti sa zapodieval triednymi prístupmi k otázkam výchovy a vzdelávania, pričom sa zameril na analýzu a interpretáciu triedneho charakteru spoločnosti podľa Marxa, Engelsa a Lenina.

Samuel Ormis: život a dielo (1976). Tomáš Srogoň analyzoval život a osobnostné názory Samuela Ormisa. Jeho biografii progresívne zmapoval a rozčlenil do troch obširných kapitol. Synteticky popísal Ormisové štúdium a neskoršie pôsobenie na lýceu v Banskej Štiavnici, rovnako ako aj pedagogickú činnosť v Rožňave a v Nižnej Slanej. Špeciálne sa zameril na Ormisove účinkovanie na revúckom gymnáziu. Paralelne so životom Samuela Ormisa opisoval aj vtedajšiu dobu a spoločenské vplyvy, ktoré pôsobili na slovenské školstvo. Srogoň hodnotil a objasňoval ciele Ormisovej literárnej a pedagogickej činnosti. Srogoň podal hĺbkovú a postupnú analýzu Ormisových filozofických, sociálnych a pedagogických názorov a postojov. Srogoň sa snažil dospieť k záveru, z čoho Ormisové názory vychádzali. Pri písaní publikácie čerpal z rôznych

Ormisových štúdií, ale i štúdií iných autorov, tiež sa obrátil na archívy, ako Literárny archív Matice slovenskej v Martine a Ústredný štátny slovenský archív v Bratislave.

Dejiny školstva a pedagogiky (1981, 1986). Srogoň s kolektívom rozpracovali komplexnú charakteristiku jednotlivých etáp histórie z oblasti školstva a pedagogiky, spojenú s metodologickou analýzou konkrétnych vplyvov na pedagogiku a prezentovanie predstaviteľov daných období.

Prvým obdobím, na ktoré sa Srogoň zamerl bol renesančný humanizmus, kde na začiatok definoval črty humanizmu a renesancie. Zaoberal sa hospodárskou, sociálnou a politickou situáciou. Konkrétne pri pedagogike renesančného humanizmu sa zamerl na rozbor vplyvu myšlienok humanizmu na pedagogickú teóriu a štruktúru výchovy. Súhrne predstavil aj osobnosti pedagogiky tejto doby, pričom sa viac zaoberal analýzou ich diel. Spomenul aj humanizmu na Slovensku, jeho počiatky a predstaviteľov. Pri etape reformácie a protireformácie sa upriamil na konkrétne školstvá- protestantské, jezuitské a bratské školstvo.

V ďalšej kapitole stručne zhrnul Parížsku komúnu, jej vznik a vplyv na francúzske školstvo.

Obsiahlejšie sa venoval slovenskému školstvu v rozmedzí od 2. polovice 19. storočia do začiatku 20. storočia. Rozpracoval najprv rozbor politického vplyvu na slovenské školstvo, a to konkrétne školský zákon z roku 1868 a reformu učiteľského vzdelania v Uhorsku. Zosumarizoval príčiny a podmienky vzniku troch gymnázií (Revúca, Martin, Kláštor pod Znievom), ich vnútornú štruktúru a systém. Tiež písal o významných pedagógoch so zameraním na ich pedagogickú a publikačnú tvorbu.

Samostatne spracoval celú kapitolu o školstve v ZSSR rokoch 1946-1980. Zapodieval sa situáciou po vojne a budovaním škôl. Progresívne rozdelil toto obdobie na niekoľko etáp.

Srogoň svoje texty písal objektívne, súhrne a po štrukturálnej stránke sú jednotlivé obdobia postupne a logicky usporiadané.

Výber z prameňov k dejinám školstva a pedagogiky (1981). Obsahuje úryvky z kníh, zákonov, uznesení,... Publikácia slúži ako učebná príručka k štúdiu pedagogiky. Cieľom je naučiť sa samostatne pracovať s dielami a textami zaoberajúcimi sa pedagogikou. Jednotlivé diela sú zoradené do kapitol venujúcich sa jednotlivým historickým etapám. Spoluautormi publikácie boli J. Mátej, J. Cach a J. Schubert.

S Jozefom Mátejom zostavil štvrtú kapitolu, kde uviedli úryvky z diel autorov z obdobia humanizácie a reformácie: D. E. Rotterdamský, F. Rabelais, M. de Montaigne, T. Moore, Vavrinec Benedikti a J. Blahoslav. S Cachom a Schubertom v ôsmej zostavili úryvky z diel autorov z obdobia v Česku a na Slovensku v období rozvoja manufaktúry a priemyselnej výroby: J. I. Felbinger, A. F. Kollár, J. V. Svoboda, J. Č. Formánek, B. Bolzo, K. S. Amerling, L. Štúr, S. Tešedík a D. Lehocký. S Mátejom uverejnil v jedenástej kapitole diela Marxa a Engelsa. V dvanástej kapitole spolu s Cachom a Schubertom uviedol spisy a úryvky diel autorov z obdobia kapitalizmu v Česku a na Slovensku: G. A. Lindner, S. Ormis, J. B. Zoch a J. Nemeššányi. V pätnástej kapitole, kde sa s Cachom venoval školstvu a pedagogike v Česku a na Slovensku do konca 1. svetovej vojny, uverejnil ukážky z diel autorov: F. Krejčí, F. Čáda, F. Houser, J. Kvačala, K. Bielek, J. Zigmundík. V dvadsiatej kapitole uverejnil zákony, ústavu a spisy v období ZSSR v etape rozvinutého socializmu a výstavby komunizmu.

Sto rokov revúckeho gymnázia 1862-1962 (1965). Dielom Tomáš Srogoň a spoluautori chceli vyjadriť poctu jednému z najvýznamnejších gymnázií, ktoré vtedajšej dobe prispelo k značnej miere rozvoju slovenskej inteligencie. Spolu s J. Mátejom, A. Čumom, J. Chovanom, F. Karšaim, J. Gallom, K. Littolochom a L. Bakošom analyzovali podmienky, za ktorých gymnázium vzniklo, jeho vnútorný systém a význam na poli slovenskej pedagogiky. Tomáš Srogoň sa konkrétne zameril na jeho počiatky a rozrastajúci význam v kapitole *Založenie a význam revúckeho gymnázia v dejinách školstva na Slovensku v druhej polovici 19. storočia*. Text rozdelil na tri časti.

V prvej sa zameril na podrobný opis uvedeného obdobia, ktoré predchádzalo vzniku revúckeho gymnázia. Celkovo to zhrnul do desaťročného boja o zriadenie slovenských stredných škôl a postupne popísal jednotlivé udalosti. Podrobne rozoberal politickú, hospodársku a sociálnu situáciu v Uhorsku a na Slovensku. Písal o aktívnom pôsobení Slovenského národného hnutia od 2. polovice 19. storočia, kedy sa do čela hnutia dostávala slovenská inteligencia. S tým súvisela aj problematika jazykovej rovnoprávnosti. Srogoň sa venoval aj reformám a reorganizácii stredných škôl aj za akých podmienok sa gymnázia budovali.

V druhej časti sa viac upriamril na Gemerskú oblasť. Prioritou bola Revúca, kde najskôr podal analýzu podmienok života v tomto meste. Vychádzal z archívu MNV v Revúcej. Aj tu svoju pozornosť venoval Slovenskému národnému hnutiu a jeho boju za slovenský jazyk na slovenských stredných školách. Srogoň spomenul konkrétne konfesijné

evanjelické gymnázia a dištrikty v Prešove, Levoči, Kežmarku a Rožňave. Pri študovaní návrhu týkajúceho sa pretvorenia dvoch slovenských gymnázií v Kežmarku a Rožňave, našiel aj text, kde bola zmienka o zriadení čisto slovenského gymnázia v Revúcej, z čoho Srogoň vydedukoval, že so zriadením revúckeho gymnázia sa uvažovalo už o desať rokov skôr. Diachrónne s tým sa stále zameriaval aj na slovenské územie a pôsobenie vplyvu maďarských a rakúskych vládnuccich kruhov. Analyzoval aj situácie, ktoré predchádzali otvoreniu revúckeho gymnázia, ako napríklad Daxnerov návrh, aby sa nezaložila reálna škola, ale gymnázium. Podrobne sa zapodieval aj financovaniu revúckeho gymnázia, jeho hlavným cieľom, ktorý Srogoň zhrnul ako zabránenie odnárodňovanie procesu slovenskej mládeže. Pri rozboe vnútorného zamerania písal o ideologickom profile a výchove mládeže.

V tretej časti zhodnotil význam a úlohy revúckeho gymnázia. Na konci ešte popísal vtedajšie slovenské učebnice a metódy. Pri písaní vychádzal aj z výročných správ školských rokov 1865/66 a 1869/70.

4. 3 Bibliografia Tomáša Srogoňa

Knižné diela:

Sto rokov revúckeho gymnázia 1862-1962. Ba 1965; *Vybrané kapitoly z pedagogiky.* Ba 1973; *Samuel Ormis: život a dielo.* Ba 1976; *Dejiny školstva a pedagogiky.* Ba 1981; *Výber z prameňov k dejinám školstva a pedagogiky* Ba 1981.

(Pedagogická encyklopédia Slovenska, 1985, s. 304)

Záver

Práca po obsahovej stránke má poskytovať komplexný prehľad o slovenskej vedeckej tvorbe z oblasti dejín školstva a pedagogiky na svetovej a regionálnej úrovni. Zároveň však môže slúžiť aj ako základ pre rozšírenie o ďalších významných pedagógov, ktorí významnou mierou ovplyvnili pedagogickú vedu na Slovensku. Samostatne spracované metodologické analýzy najznámejších diel uvedených pedagógov nemajú za cieľ len podať celkový obraz o ich obsahu a myšlienkach autorov, ale tiež vzbudiť záujem o samotné preštudovanie uvedených diel. Vedecké činnosti niektorých pedagógov sú tak rozsiahle, že by vystačili ako téma na samostatnú prácu, no v snahe prezentovať viacerých pedagógov je práca zameraná skôr na komplexné, ale výstižné analýzy ich vedeckej tvorby. Z publikácií, z ktorých práca čerpá, sú medzi nimi také, ktoré sú zamerané na obsiahlejšie prezentovanie veľkého počtu pedagógov, a tým neposkytujú dostatočne široký priestor pre poskytnutie dostatočujúcich informácií o ich živote a vedeckej činnosti. Tiež boli použité publikácie, ktoré sa zaoberali len jedným pedagógom, a teda autor mal veľa priestoru pre úplné a detailné prezentovanie celého života a podrobnú analýzu väčšiny jeho tvorby, ktorá pri študovaní však obsahovala množstvo vedľajších informácií, z ktorých bolo niekedy ťažké vybrať to podstatné. A práve cieľom tejto práce bolo vytvoriť také profily pedagógov, aby informácie z biografického a analytického hľadiska boli prehľadné, systematicky usporiadané a zahŕňali podstatné, no dôkladne interpretované poznatky. Nie pri všetkých uvedených pedagógoch boli k dispozícii obširne zdroje o ich profesijnej alebo publikačnej práci, no i z mála zdrojov sa podarilo zostaviť zosumarizujúce a výstižné texty. Pedagogické diela sú analyzované z rôznych hľadísk s dôrazom na metodologickú stránku. Z toho možno vytvoriť ucelený odraz o štýloch, pedagogických názorov a vplyvoch pri písaní jednotlivých pedagogických diel. Štyri biografie a portréty, tridsaťdva metodologických analyzovaných diel, ktoré obsahuje táto práca o Jozefovi Mátejovi, Jurajovi Čečetkovi, Vladislavovi Ružičkovi a Tomášovi Srogoňovi, možno definovať ako pokus o metodologicko-analytickú a biografickú prácu, ktorá prispeje k elementárnemu oboznamovaniu sa s novodobou slovenskou inteligenciou z vedeckého odboru histórie pedagogiky.

Zoznam použitej literatúry

Knihy:

Čečetka, J. 1956. *Dejiny slovenskej pedagogiky do prvej svetovej vojny*. Bratislava: Rektorát VŠP, 1956. 133 s.

Čečetka, J. 1967. *Medziľudské vzťahy a zoskupenie mládeže*. Bratislava: SPN, 1967. 93 s.

Čečetka, J. 1936. *Pedagogika a adlerovská individuálna psychológia*. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 1936. 151 s.

Čečetka, J. 1957. *Pedagogické dielo Jána Seberíniho*. Bratislava: SPN, 1957. 139 s.

Čečetka, J. 1953. *Polytechnická výchova na školách*. Martin: Osveta, 1953. 27 s.

Čečetka, J. 1943. *Príručný pedagogický lexikón I*. Turčiansky Sv. Martin: Kompas, 1943. 447 s.

Čečetka, J. 1943. *Príručný pedagogický lexikón II*. Turčiansky Sv. Martin: Kompas, 1943. 421 s.

Čečetka, J. 1939. *Slovenské evanjelické patronátne gymnázium v Turčianskom Svätom Martine*. Martin: Matica slovenská, 1939. 93 s.

Čečetka, J. 1965. *Sociológia v pedagogike*. Bratislava: SPN, 1965. 98 s.

Čečetka, J. 1934. *Testovanie na školách a jeho štatistické praktikum*. Bratislava: Unás, 1934. 64 s.

Čečetka, J. 1952. *Učiteľ ľudu Samuel Tešedík*. Martin: Matica slovenská, 1952. 101 s.

Čečetka, J. 1944. *Úvod do všeobecnej pedagogiky*. Bratislava: Sdruženie vysokoškolského študentstva, 1944. 202 s.

Čečetka, J. 1955. *Vavrinec Benedikti z Nedožier: Vnútoraná sústava školská a Reč nápravná*. Bratislava: SPN, 1955. 72 s.

Čečetka, J. 1947. *Výbor zo slovenských pedagógov*. Bratislava: Štátne nakladateľstvo, 1947. 220 s.

Čečetka, J. 1940. *Zo slovenskej pedagogiky*. Turčiansky Svätý Martin: Matica Slovenská, 1940. 120 s.

Mátej, J. a kol. 1976. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava: SPN, 1976. 501 s.

Mátej, J. 1962. *Ján Kváčala, život a dielo*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1962. 80 s.

Mátej, J. 1977. *Kapitoly z dejín pedagogiky*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1977. 132 s.

- Mátej, J. 1977. *Portréty slovenských pedagógov a vlasteneckých učiteľov*. Bratislava: SPN, 1977. 149 s.
- Mátej, J. 1960. *Slovenské učiteľstvo v boji proti fašizmu (1939-1945)*. Bratislava: SPN, 1960. 238 s.
- Mátej, J. 1978. *Škola, výchova a učiteľ v klérofašistickej Slovenskej republike*. Bratislava: SPN, 1978. 311 s.
- Mátej, J. 1958. *Školská výchova za takzvaného slovenského štátu*. Bratislava: SPN, 1958. 204 s.
- Mátej, J. 1974. *Učitelia v protifašistickom odboji a Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava: SPN, 1974. 371 s.
- Miháľechová, M. 2008. *Život a dielo Jozefa Máteja*. Bratislava: Z-F Lingua, 2008. 171 s. ISBN 978-80-89328-17-8.
- Miháľechová, M. 2007. *Život a dielo Juraja Čečetku*. Bratislava: Infopress, 2007. 120 s. ISBN 978-80-85402-84-1.
- Mišurcová, V.- Mátej, J.-Čapková, D. 1987. *Úvod do dejín predškolskej pedagogiky*. Bratislava: SPN, 1987. 110 s.
- Pedagogická encyklopédia Slovenska 2. zv.* Bratislava: Veda, 1985. 702 s.
- Pšenák, J. 2011. *Slovenská škola a pedagogika 20. storočia*. Ružomberok: VERBUM, 2011. 330 s. ISBN 978-80-8084-704-3.
- Ružička, V. 1966. *Dejiny slovenského šlabikára*. Bratislava: SPN, 1966. 190 s.
- Ružička, V. 1946. *Eliáš Ladiver mladší slovenský pedagóg*. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská, 1946. 142 s.
- Ružička, V. 1974. *Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu*. Bratislava: SPN, 1974. 409 s.
- Slovenský biografický slovník I. zv.* Martin: Matica slovenská, 1986. 539 s.
- Slovenský biografický slovník IV. zv.* Martin: Matica slovenská, 1990. 562 s. ISBN 80-7090-070-9.
- Slovenský biografický slovník V. zv.* Martin: Matica slovenská, 1992. 559 s. ISBN 80-7090-216-7.
- Srogoň, T. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava: SPN, 1986. 433 s.
- Srogoň, T. 1976. *Samuel Ormis: život a dielo*. Bratislava: SPN, 1986. 158 s.
- Srogoň, T. a kol. 1965. *Sto rokov revúckeho gymnázia*. Bratislava, 1965. 119 s.
- Srogoň, T. a kol. 1981. *Výber z prameňov k dejinám školstva a pedagogiky*. Bratislava: SPN, 1981. 348 s.

Srogoň, T. a kol. 1973. *Vybrané kapitoly z pedagogiky*. Bratislava: SPN, 1973. 292 s.

Vajcík, P.- Mátej, J.- Schubert, J. 1971. *Vybrané kapitoly z dejín školstva a pedagogiky na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1971. 180 s.

Článok v časopise:

Bakoš, L. 1973. Prof. dr. Jozef Mátej päťdesiatročný. In *Jednotná škola*. 1973, roč. 25, č. 7, s. 664-667.

Mátej, J. 1983. Pedagogické dielo prof. dr. Juraja Čečetku. In *Pedagogika*. ISSN 0031-3815, 1983, roč. 33, č. 2, s. 191-197.

Mátej, J. 1973. Za PhDr. Vladislava Ružičku CSc. In *Jednotná škola*. 1973, roč. 25, č. 6, s. 555-557.

Pšenák, J. 1987. Pedagogické dielo prof. PhDr. Jozefa Máteja, DrSc. In *Jednotná škola*. 1987, roč. 39, č. 9, s. 842-854.

Sýkora, E. 1983. K šesťdesiatinám prof. dr. Jozefa Máteja, DrSc. In *Jednotná škola*. 1983, roč. 35, č. 8, s. 748-750.

Článok z monografie:

Mátej, J. 1974. Nad celoživotným dielom PhDr. Vladislava Ružičku CSc. In *Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu*. Bratislava: SPN, 1974. s. 4-13.